

РЕ-КОНЦЕПТУАЛИЗАЦИЈА УПОТРЕБНЕ ВРЕДНОСТИ СТАНА: ТУМАЧЕЊЕ СВАКОДНЕВНОГ ЖИВОТА У СТАМБЕНОЈ ИЗГРАДЊИ ЗА ПОТРЕБЕ ЈНА

RE-CONCEPTUALIZATION OF THE USE VALUE OF AN APARTMENT: INTERPRETATION OF EVERYDAY LIFE IN THE HOUSING COMMISSIONED BY JNA

Награђена докторска дисертација

Годишња награда „Милорад Мацура“ за најбољу докторску дисертацију у области Архитектуре и урбанизма одбрањену у 2022/23. години

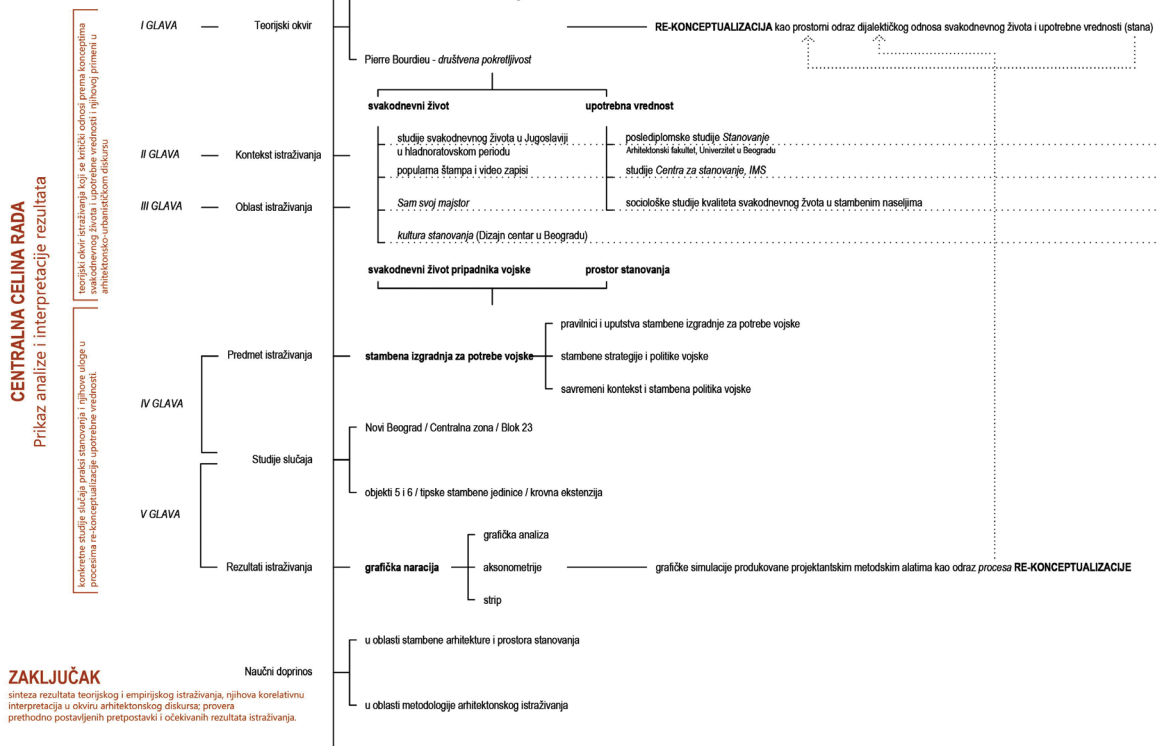
Универзитет у Београду - Архитектонски факултет

Кандидат: др Далиа Дуканац, асистент са докторатом

Ментор: Владимир Лојаница, редовни професор, Универзитет у Београду – Архитектонски Факултет

UVOD

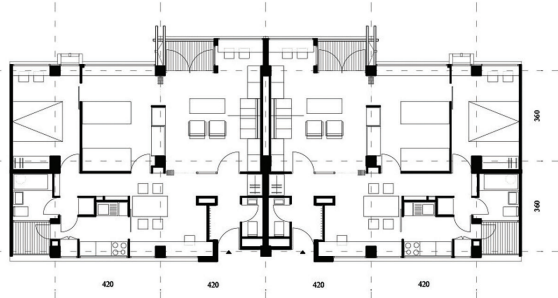
објашњење теме и предмета истраживања, одређивање области, цијева и задатака истраживања, дефинисање хипотеза истраживања, приказ методологије истраживања, као и научни допринос и могућа примена резултата истраживања.

Докторска дисертација *Ре-концептуализација употребне вредности: Тумачење свакодневног живота у стамбеној изградњи за потребе ЈНА*, добитник је Награде „Милорад Мацура“ за 2023. годину коју додељује Институт за архитектуру и урбанизам Србије. Утемељена у научној области Архитектура и урбанизам, ова научна студија тежи унапређењу позиције и употребе пројектантских алата у оквиру методологије интердисциплинарних истраживања, те афирмише улогу графичке симулације као потентног средства истраживања у академским оквирима. На овај начин, аутор рада Далиа Дуканац је допринела оснаживању везе између научних и уметничких аспеката истраживачког процеса савремених докторских академских студија.

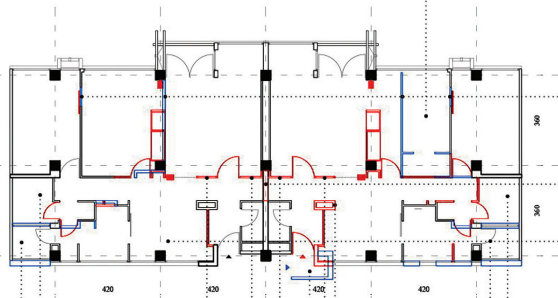
Кроз дисертацију, ауторка је истражила претпостављени дијалектички однос концепта *употребне вредности стана* и *пракси свакодневног живота* на примеру стамбене

изградње за потребе војске, конкретно Југословенске народне армије – ЈНА. Теоријски основ овог истраживања чине концептуалне и епистемиолошке дијалектичке тријаде Анрија Лефевра (Henri Lefebvre) и Пијера Бурдијеа (Pierre Bourdieu), чија тумачења ауторка двојачко примењује у пољу архитектонског дискурса: путем *колонијације свакодневног живота* и *присвајања простора*. Предмет истраживања – стамбена изградња за потребе војске (ЈНА) – уочен је и одабран као релативно кохерентна, претходно неистражена појава адекватна за испитивање вишедеценијских друштвено-просторних промена, проверених на конкретном примеру новобеоградског блока 23. Методолошко-интерпретативни апарат ове научне студије заснован је на интердисциплинарном истраживачком приступу, који се ослања на различите квалитативне анализе, попут дубинских интервјуа праћених графичким дневницима. Овај апарат, ослањајући

Originalni projekat dve tipske stambene jedinice br. 1

pretvaranjem drugog stana u prostor isključivo za decu, soba originalno projektovana kao dečija prenamenjena je u garderober uz roditeljsku spavaću sobu, te zatim smanjena, što je omogućilo povećanje površine dnevne sobe

Preklapljeni planovi uklonjenih i dodatih pregrada i otvora

ukidanjem originalno projektovanih otvora u pregradnim zidovima između soba, izgubljena je mogućnost kružnog kretanja - jednog od ključnih elemenata originalnog plana

u cilju spajanja ove dve stambene jedinice uklonjen je deo podeonog zida čime je stvoren dugačak koridor - ambijent atipičan za originalni plan

prostor trpezarije pretvoren je u neodređeni prostor, namenjen dečijoj igri, a koji se u tu svrhu izuzetno retko koristi

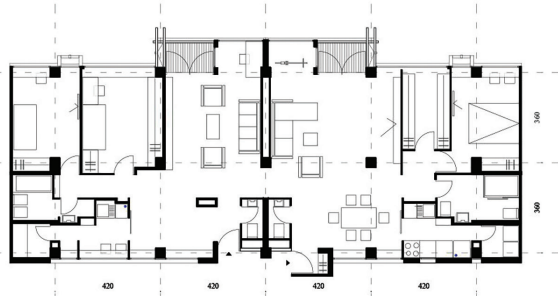
originalne lake drveno-staklene pregrade sa "harmonika" vratima koje su konkretnije određivale prostor dnevne sobe su uklonjene u cilju stvaranja otvorenog plana,

ventilacioni kanal je uklonjen kako bi se povećala trpezarija; ova i stambene jedinice pozicionirane ispod nje su time izgubile mogućnost vertikalne ventilacije

u sklopu post-socijalističke tranzicije javljaju se neformalna prisvajanja komunalnog prostora; proširenje stana na prostor ulaza iz zajedničkog koridora predstavlja jedan od takvih primera

obe ekonomske lođe zatvorene su i pretvorene su u skladišni prostor

oba kupatila su proširena na prostor hodnika i niše za veš mašinu čime je ukinuto kružno kretanje oko kuhinje; zatvaranjem lođa je takođe ukinuta prirodna ventilacija kupatila.

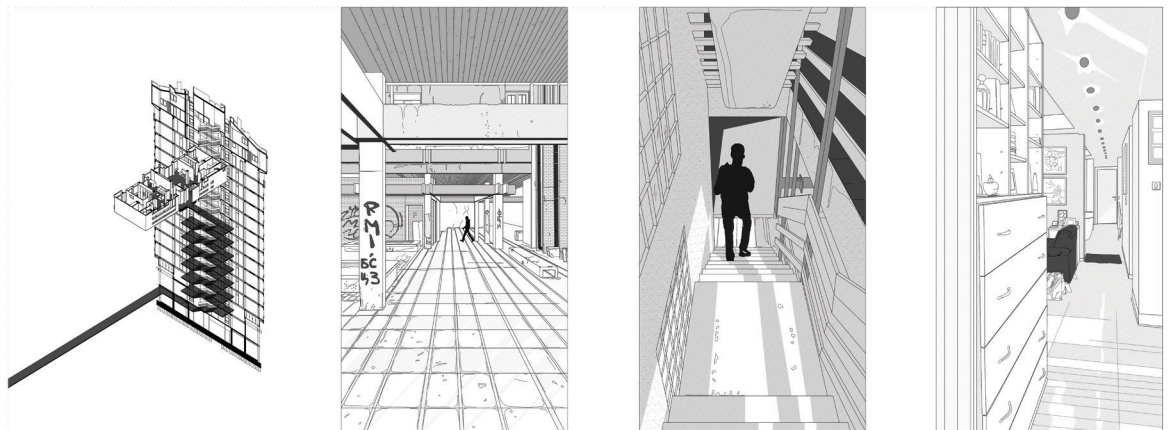

Trenutno stanje dve tipske stambene jedinice br. 1 (spojene u jednu novu stambenu jedinicu)

— uklonjeni zidovi iz originalnog plana
— dodatni zidovi tokom adaptacije stana

0 1 2.5 5

Slika 63: Studija slučaja 1a - osnova; izvor: autor.

се на синергију етнографских и пројектантских методских техника, гради иновативни процес испитивања, документовања и тумачења производње простора, како кроз историју тако и у савременом тренутку. Резултати истраживања, приказани кроз графичке симулације, конкретно у форми графичке нарације, сугеришу истраживачки потенцијал архитектонско-урбанистичких, пројектантских средстава у оквиру академских студија, али и значајну позицију алтернативне производње (стамбеног) простора у савременом архитектонском дискурсу.

Комбинацијом методолошких приступа, али константно се ослањајући на примарне, архивске изворе из домена простора становања, свакодневног живота и употребне вредности, садржај и истраживачки поступак ове дисертације успешно су одговорили на иницијално задате опште и посебне циљеве. На општем нивоу истраживања, ова студија је допринела разумевању улоге свакодневног живота у архитектонском дискурсу, нарочито у области простора становања. Посебни циљеви усмерени на предмет истраживања – праксе становања нарочите културно-историјске групе припадника војске – и методолошки апарат, који нарочито укључује пројектантске методске технике, јасно су елаборирани и интерпретирани у контексту савременог друштвено-просторног система. Коначно, идентификација и формулација процеса ре-концептуализације употребне вредности стана недвосмислено су утемељене на теоријским разматрањима, архивској и теренској документацији и интердисциплинарном тумачењу. Структура дисертације прати јасно дефинисан садржај и истраживачки поступак, при чему свака глава рада обухвата једну заокружену целину у погледу предмета и методологије истраживања.

Награђена дисертација примарно представља прилог проучавању теорије и историје архитектуре, док је секундарно прилог друштвеним наукама, поготово у области етнографије. Заснивајући се на анализи пројектантских пракси и теоријских концепција друге половине двадесетог века, овај рад чини научни допринос у области архитектуре и урбанизма, док увођењем теоријских и методолошких концепција из области друштвених наука, аутор рада разматра прелазне, интердисциплинарне облике истраживања. Научни допринос теорији архитектуре огледа се у критичкој анализи и оригиналној интерпретацији појединачно преузетих концепција из области социологије и архитектуре. Управо на овај начин, основни допринос истраживања представља откривање новог аспекта разумевања и тумачења стамбене архитектуре и анализе простора стана друге половине двадесетог века. Научни, али и уметнички, допринос се такође проналази у формулисању аналитичког апарата архитектонско-урбанистичког истраживања, који укључује неформалне изворе свакодневног живота (изворе масовних медија, али нарочито неусмерене интервјуе са корисницима простора) и графичке симулације просторних пракси. У односу на претходно описану методологију истраживања, ова дисертација представља допринос области етнографије и антропологије, док у односу на предмет истраживања,

дисертација унапређује разумевање односа војног и цивилног сектора, те чини допринос војно-научном сектору.

Резултати ове научне студије приказани су оригиналним графичким приказима просторних пракси које нису претходно документоване формалним, научним методама – просторне промене присутне у праксама свакодневног живота, то јест, праксама становања корисника. Кроз комплексан истраживачки апарат, ова дисертација указује на једнаку вредност усмених исказа и неформалних извора као сведока историјског развоја просторно-друштвених пракси. Имајући у виду истраживачки приступ ауторке, који заступа квалитативне методе дубинског истраживања живљеног простора, унапређени су домет и примена стручног архитектонског знања развијеног унутар датог контекста.

Како ауторка рада наводи, разумевање и интерпретација ре-концептуализације употребне вредности стана захтевали су изум средстава и техника којима се могу архитектонски репрезентовати неформалне праксе свакодневног живота. У том смислу, архитектонски цртеж, претходно информисан етнографским истраживањем, предложен је као средство разумевања и интерпретације живљеног простора, то јест, ре-концептуализације употребне вредности стана, што коначно представља оригинални, практични допринос дисертације.

Предложени цртеж, у форми графичке нарације, представља методску технику која пројектантским језиком преноси квалитете архитектонског простора, али уједно и сентимент свакодневног живота путем непосредног укључивања корисника у процес истраживања. Са једне стране, ова техника превазилази изазове етнографских истраживања која укључују посматрање конкретних, живљених искустава, док са друге стране, одговара на захтев свеобухватне репрезентације простора – нарочито у погледу осетљивог односа естетике приказа и његовог садржаја. Равнотежа ова два аспекта графичког приказа одређена је контекстом истраживања, искуством и осетљивошћу истраживача на дијалектички однос претходно дефинисаних просторних тријада. Стрипска форма предложена је као једна од могућих графичких симулација наративног карактера, како је и приказано кроз анализу овог специфичног вида визуелне комуникације архитектонског дискурса, у последњем поглављу дисертације. Међутим, управо наративни карактер стрипа представља искорак у односу на уобичајене видове комуникације архитеката, то јест, репрезентације простора.

Може се закључити да ова научна студија представља почетак истраживања потенцијала графичке нарације и других видова графичке симулације у оквиру архитектонских академских студија. Она отвара питање даље примене ових алата, не само у процесима академског истраживања, већ и у процесима пројектовања нових, савремених простора становања.

Владимир Лојаница, редовни професор, Универзитет у Београду - Архитектонски факултет